

ВІДГУК

офіційного опонента доктора економічних наук, професора

Булатової Олени Валеріївни

**на дисертаційну роботу Махаріка Аммара на тему
«Розвиток регіональної економічної інтеграції країн Близького Сходу»,
яку представлено до захисту у спеціалізованій вченій раді Д 11.051.03 у
Донецькому національному університеті (м. Вінниця) МОН України на
здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні
економічні відносини**

Актуальність теми дослідження

В умовах активізації світових глобалізаційних процесів вплив інтеграційної компоненти на загальнодержавний і регіональний економічний розвиток постійно посилюється. Актуалізується необхідність трансформації взаємовідносин між учасниками регіональних об'єднань та спеціалізованих ринків. З урахуванням впливу на загальносвітовий економічний розвиток особливу значущість мають відносини країн-учасниць світового енергетичного ринку, зокрема регіону Близького Сходу, для яких інтеграційна співпраця, заснована на використанні наявних конкурентних переваг, стає провідним чинником економічного зростання.

Враховуючи вищезазначене, актуальність представленої дисертантом роботи, в якій досліджено концептуальні основи міжнародної інтеграційної взаємодії країн та розроблено науково-практичні рекомендації щодо розвитку регіональної економічної інтеграції країн Близького Сходу в сучасних умовах світогосподарського розвитку, не викликає сумнівів.

Наукова новизна отриманих результатів

У процесі дослідження одержано такі наукові результати, які розкривають особистий внесок автора у розробку проблеми та характеризують новизну роботи:

розроблено *концептуальну схему регіонального інтеграційного розвитку країн* (с. 40), яка є відображенням висновку, що розвиток

міждержавних інтеграційних угруповань сприяє посиленню процесів регіоналізації у світовому господарстві, що забезпечує інтеграційним угрупованням переваги, пов'язані з доступом до наявних у зовнішньому середовищі ресурсів;

запропоновано *хронологічну схему інституційної і регіональної інтеграції країн Близького Сходу* (с. 72), яку побудовано з урахуванням висновку, що в регіоні поки не створено ефективно діючого інтеграційного об'єднання та відбулось зміщення інтеграційного вектору на субрегіональний рівень;

здійснено *економіко-математичне моделювання*: споживання первинних енергоресурсів на світовому ринку від ряду чинників, на основі чого зроблено висновок, що сучасний енергетичний ринок жорстко регулюється країнами-експортерами енергоресурсів, а не ринковими механізмами (с. 103-112); залежності світового ВНД від показників діяльності нафтових ТНК, на основі чого зроблено висновок щодо доцільності підтримки з боку країн активної діяльності останніх (с. 123-132);

запропоновано *комплекс дій щодо запобігання кризовим проявам і подолання наслідків кризових ситуацій у нафтовій галузі* за наступними напрямками: захист фінансових основ, захист існуючого бізнесу, управління в довгостроковій перспективі; комунікація і мобілізація організації (с. 166-167);

запропоновано *науково-методичний підхід до аналітичного виміру розвитку гравітаційних кластерів країн Близького Сходу*, який спрямований на забезпечення збалансованого економічного розвитку регіону через формування цілеспрямованої регіональної політики розвитку конкурентних позицій на засадах використання переваг глобалізації і нейтралізації ймовірних загроз (с. 173-174).

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій

Комплекс наукових здобутків, висновків, розробок здобувача представляє собою обґрунтовані й достовірні результати дослідження.

Дисертацію побудовано на засадах використання загальнонаукових та спеціальних методів дослідження: діалектичного методу наукового пізнання економічних процесів і явищ, узагальнення, порівняльного та системного аналізу, логічного та історичного підходу, аналізу та синтезу, економіко-математичного моделювання та ін.

Отримані результати базуються на використанні офіційних матеріалів та публікації комісії ООН, Світової організації торгівлі, Міжнародного валютного фонду, Світового банку, Організації економічного співробітництва та розвитку, Світового економічного форуму, Ліги Арабських держав та ін., періодичної та монографічної літератури, а також результатів власних досліджень автора.

Зв'язок дослідження з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційну роботу виконано відповідно до тематики науково-дослідної роботи кафедри міжнародної економіки Донецького національного університету (м. Вінниця) за держбюджетною темою «Підвищення ефективності міжнародної економічної діяльності України в інтеграційних об'єднаннях: регіональний і галузевий аспекти» (номер державної реєстрації 0106U012484).

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів

Отримані результати дослідження мають теоретичне значення, яке полягає в поглибленні теоретико-методологічних основ та дослідженні організаційно-економічних умов розвитку міжнародної інтеграційної взаємодії країн Близького Сходу на сучасному етапі світогосподарського розвитку.

Практичне значення отриманих результатів підтверджено їх використанням в діяльності Інституту економіки промисловості НАН України, Регіонального філіалу Національного інституту стратегічних досліджень у м. Донецьку, ПрАТ «Страхова компанія «Кремій», а також у навчальному процесі Донецького національного університету (м. Вінниця) при викладанні дисциплін кафедри міжнародної економіки, зокрема

«Міжнародні стратегії економічного розвитку», «Міжнародна регіональна економічна інтеграція», «Міжнародна економічна діяльність України», про що свідчать довідки, наведені у Додатках до дисертації.

Зауваження та дискусійні положення до дисертації

Незважаючи на ряд отриманих науково значущих результатів, робота не позбавлена певних недоліків, до яких слід віднести такі:

1. Безумовно справедливим є твердження дисертанта, що світовий економічний простір залишається суттєво неоднорідним через збільшення технологічного розриву між країнами. Однак деталізуючи дану тезу, автор оперує поняттями економічних укладів включно до п'ятого (с. 15), не враховуючи, наприклад, шостий, який становитиме орієнтир науково-технічного розвитку вже найближчим часом. Це є тим більш важливим, що орієнтація на перспективні технологічні уклади не створюватиме додаткових перешкод розвитку процесів регіональної інтеграції, які відбуваються в рамках загальносвітового економічного розвитку, наприклад, в контексті трудоресурсного забезпечення перспективних технологічних процесів.

2. Заслуговує на увагу викладений підхід щодо групування країн за принципом вибору політики використання надр, який демонструє варіанти державного підходу до оптимізації використання енергоресурсів (с. 49-56). Одночасно більш ретельного підходу вимагає представлена класифікація країн. Так, викликає питання віднесення автором таких країн, як Аргентина і Чилі до групи розвинутих країн, поряд з Великобританією, США, Канадою, Австралією (табл. 1.2). Крім того, в результаті дослідження досвіду країни щодо регулювання нафтового сектору, не зроблено підсумкових висновків щодо спільних рис (тенденцій до уніфікації) вказаного регулювання, що є надзвичайно важливим в контексті інтеграційного вектору теми дисертаційної роботи.

3. На с. 68 йдеться про необхідність уніфікації економічної політики і господарського законодавства в рамках Ради співробітництва арабських держав Перської затоки, членами якої є ряд країн Близького Сходу. З цим не можна не погодитись, зважаючи на необхідність вироблення тотожних

підходів здійснення економічної діяльності країн регіону, у тому числі на рівні господарюючих суб'єктів. Однак не конкретизовано, за якими напрямками має відбуватись дана уніфікація, що не дозволяє зробити висновків щодо перспектив розвитку внутрішньорегіональної торгівлі, і відповідно – інтеграційних процесів в регіоні.

4. Тенденції розвитку світового ринку нафти свідчать про посилення спекулятивної складової в ціні даного енергоресурсу, що відбувається через активізацію торгів нафтовими ф'ючерсними контрактами, обсяг яких на сьогодні більше ніж в 10 разів перевищує обсяги річного споживання нафти в світі, про що дисертант говорить на с. 92-93. У зв'язку з цим виникає два питання. По-перше, якою є частка так званої спекулятивної премії (що дозволить визначити ціну на нафту, наближену до справедливої і економічно обґрунтованої), по-друге, як видозміниться конкуренція на ринку енергоресурсів, зважаючи що через декілька десятиліть нафта, що видобувається, вже буде розподілена випереджальним чином між власниками?

5. Дискусійною є теза автора, що на стратегію діяльності ТНК, поряд з лібералізацією національних економік, інвестиційною політикою країн, розвитком технологічного процесу, визначальний вплив спричиняє розвиток міжнародної економічної інтеграції (с. 116). Безумовно, певний інтеграційний вплив існує, але зв'язок тут є, скоріше, зворотним – масштаби міжнародної діяльності ТНК сприятливим чином впливають на активізацію уніфікації організаційно-економічних та інституційних умов зовнішньоекономічної діяльності.

Відповідність дисертації нормативним вимогам

«Порядку присудження наукових ступенів та присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» та інших документів

Висловлені щодо роботи зауваження не знижують загальну позитивну оцінку проведеного дослідження «Розвиток регіональної економічної інтеграції країн Близького Сходу», яке представляє собою цілісну завершену

наукову роботу, містить науково нові результати, має теоретичне та практичне значення.

В роботі здійснено досягнення поставленої мети та вирішено окреслені задачі дослідження. На основі отримання достовірних наукових результатів вирішено важливе наукове завдання – сформовано цілісний науково-практичний інструментарій визначення перспективних напрямків розвитку регіональної економічної інтеграції країн Близького Сходу.

Вищезазначене дозволяє стверджувати, що представлена дисертаційна робота відповідає вимогам п. 9, 11, 12, 14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника».

Загальна оцінка дисертації

За формальними та змістовними ознаками дисертаційна робота «Розвиток регіональної економічної інтеграції країн Близького Сходу» відповідає всім встановленим вимогам, а її автор Махарік Аммар заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини.

Офіційний опонент
професор кафедри міжнародної економіки
Маріупольського державного
університету МОН України,
доктор економічних наук,
професор

О.В. Булатова

